САҺА ОЛОХ

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 42 (7271) ● 1992 сыл. Муус устар 7 күнэ. Оптуорунньук ● Сыаната 8 харчы

„Барыгытын да хааччыйар баҕалаахпыт“

Маҥы таҥастыыр комбинат алта уон сыл устата нэйилиэннээн олоххо-дьаһахха күүгэтэ туттуллар малынан-салыынан утумнаахтык хааччыйан каллэ. Рынок сыҥыаннаҕыта, атыы-тутуу, нолуок, хамнас ороҕуоммут бу кырдьаҕас тэриллэтигэр хайдаҕый?

Матрена Титовна Местникова сэбиэдиссэйдээх дьиэ тэриллиэ оҥорор сыах бородууксуйата атыыга хамаҕатык барар. Этэрээ дылы, кии дьоллоох тиксэр. Комбинат стеналара, кухонный набордара соҕуруугу миэбэллэртэн тугунан да атыннара суох.

Ол эрээри сыах кыйалҕата туруорсара эбэх. Матрена Титовна ханнык кэпсиир:

— Саҥа сылга киирэн баран стеналары оҥоро иликпит. Лаахпыт, сымала-силиэйбит суох. Урукку сылларга итиннэ эрэ пластинэхпит дии саныыбат этибит. Оптукабыт билигин Якутскайтан да ностубэт буолла. Бу үүммүт ыйга булуох курдукпут. Билигин куукуна ялборун оҥоруугга үлэлиннэр. Бинир кубометр мас сыаната тыһыынчаттан тахса солкуобай, аны ыйга электроэнергиҥа отучча тыһыынчаны аҕаан ылаллар. Туох кистэлэ кэлиэй, сыанабыт ыараханыттан бэйэбит да кыбыста саныыбыт. Бинир киһи сытар тахта оронун 1600 солкуобайынан сыаналаан атыылыыр сүрдээх эр. Дьиҥэр, итти биһи быспыт сыанабыт буолбатаҕын дьоммутугар этиэххэ наада. Райпо биһиэхтэн ылан 45 бырыһыан үрдэтэр, онно 28 бырыһыанныах нолуок аҕыллан ороммут сыаната итиччэ буолан тахсар. Сиэрэ суох. Маҥтан ыла бэйэбит атыылыыр буолуохпут.

Сыахпытыгар уон төрдүөбүт. Ыйдаҕы хамнаспыт бинир киһиэхэ үс анаан тыһыынчаҕа тэҥнэйэр. Итиҥ кыра. Оҥорор миэбэлбит утары атыылаан иһэр. Маҥтан иннь сыыйа төгүрүк остуолу эҥин оҥорор саҥаалаахпыт, итини тэҥэ сувениردары да оҥоруохха сөп. Тобохтоохуна суох үлэлиигэ урукку да кыһанар этибит. Сакаас быһыытынан тэриллэрэ миэстэтигэр тиийэн бэйэбит матырыйаалбытынан саҥаастары толоробут.

Сыахха бэйэлэрин идэлэрин баһылаабыт эдэр эрчимнээх дьон үлэлиир буоланнар, туох барыта үрбүт-туллут курдук орун оннугар. Ким да тугу эрэ кыайбакка сысыһа-сосуһа сылдьыбат.

Билигин урукку курдук матырыйаал да мээнэ үгүөрүтүк ностубэт кэмэ, холобур, лаакҥа, сымала-силиэйэ, араас иэччэхтэрэ суох хайдах да стеналары оҥорон таһаарбаппыт. Онон бардахха-каллаҕа, көрдөстөхпө эрэ табыллар. Урукку сылларга комбинат бэс маҥы ороҕуон иһиттэн — Мырыла, Мыйдаҕаайы үгүөргу үрэхтэриттэн — соҕотуоҥкаланара. Быйыл лесхозтарбыт итти сирдэртэн бэҥи кэрдиини көҥүллэбэккэ, бу күннэргэ комбинат мас тиийэр массыыналара Мэҥэ-Хаҥаластан, Амматтан, оннооҕор тэйиччи Хачыкаттан тиэйэллэр. Бу, биллэн турар, эмиэ эбэх кэпсэтии, эриҥии түмүгэ буолар. Анараа дьон утары хардата суох босхо мээнэ биэрбэттэр.

Итти курдук комбинат, ис иһиттэр киирдэххэ, туспа ыһалҕалардаах эбит.

Оттон биһиги, атыылаһаччылар, киниилэр оҥоһуктарын сүрдээх күндүтүк көрөбут, күүтэбит, саныабытыгар, баҕар, тиксиэхпит дии эрдэ уочараттаабыта буолабыт.

— Дьоммутун сартэбитин бэйэбит оҥорон таһаарар бородууксуйабытынан, ыаллара буоллар, барыларын да хааччыйыахпытын баҕарабыт, — диир Матрена Титовна.

Ц. СЫРОВАТСКАЯ.

Сүөһү кыстыга
Кэскилгэ охсор кутталлаах

Дьиҥнээн ыллахха, ааспыт сылга оннук курааны сайын буолбатаҕа. Дойду сиригэр даҕаны тирбэҕалэспит буоллар, сүөһү аһылыгын балачча соҕотуоҥкалыахха сөп эбит. Аҥардас тэрээһиннэр ыаллыбатаҕынан «Чурапчы» совхоз Сылаҥнааҕы отделениета дорааннай аһылыгы баланнаһын сорудаҕын ыраатыынан толорботоҕо. Амма эҥэр үрэхтэргэ олус хойутаан киирбиттэрэ, Нуотараҕа тахсыыны, атын ороҕуоннартан сир ылан оттоохуну олус сыспыттара-соспуттара. Быһата, сөптөөх быһаарыыны кэмигэр ылбакка тэтэҥнээбиттэрэ, күүг-дьылы курааннахха сүтэрбиттэрэ. Ол түмүгэр оттоохун сезоннааҕы сорудаҕын 40-са эрэ бырыһыан толорбуттара. Оптукалара быйыгы кыстыкка улаханнык оҕуста. Күһүн аһылык баланнаҕын таһаарыыттан саҕалаан кырымчык оттоох-мастаах, уустук кыстыкка үөтэммиттэрэ биллибита. Ол иһин хара бастакыттан 80-са сүөһүү баанынай хаһаайыстыбаларынан, ыалларынан кыстатарга быһаарыммыттара.

От аһылык татымын үрдүгэн атын ороҕуоннартан атыылаһарга, атастаһыккаа буларга эрдэттэн кыһамматахтара, эбии аһылыгы баланнаһын сиэтиигэ болҕомтолорун уурбатахтара. Сиилэс дэлэччи баланнаммэтэҕэ, дулаа соҕотуоҥкаламматаҕа, эбии аһылыгы баланнаһын сыахтары эрдэттэн үлэлэппэтэхтэрэ. Кыбыыларыгар отторуу саҥааһа бүөпүтүгэр биирдэ абыгай-татаҕай үрдүгэр түспүттэрэ. Итиннэ отделение үөрүн кэпсэ салаллатыгар табыллыбатаҕа эмиэ эбиискэлэспит. Кэлин анаммыт управляющай ханнык-туох балаһыанньа киирбитин хаһан ойдүөр, онтон тахсар суолуулуу тобулуор диэри бириэмэ аһаан испит, сүөһүлэр туруктара күн-түүн мөлтөөн барбыта.

Совхоз буолуохтан отделение үс биригэдэнэн үлэлээн кэллэ. Ааспыт күһүн Бэрэ биригэдэтэ кыстыкка олус ыараханнык хойутаан киирбитэ. Ол түмүгэр маҥа сүөһү балачча өлүө, бидигин даҕаны туһата суох охтуу салҕанар. Маҥтан саас халлаан сылыйыыта өссө туох-ханнык буоларыттан улаханнык дьиксинэллэр. Кыстыкка киирэн баран отделение үрдүгэн барыта 60 тан тахса сүөһүү туһата суох сүтэрдилэр. Сылаҥнар искусственнай сиэмэлээһиҥнэргэ суолтаны биэрбэт буолбуттара ыраатта, онуоха соптөөх үлэлиир усулуобуйаны даҕаны тэрийбэттэр. Онон сүөһүлэрэ үкэс оҕуйунан буоһатыллар, ол түмүгэр кытарааһын даҕаны суох буолбатах. Дьыл баччатыгар диэри отделениеҕа 60-са ыынах төрөөтө. Саҥа төрүөххэ, кыараҕас да буоллар, миэстэлээхтэр, атын хотоноортон барыларын Үйүн Күөл биригэдэтигэр түмэн көроллөр.

Быйылгы курдук от аһылык татым кыстыгар сылты турута мөлтөҕө эмиэ эбиискэлэстэ. Ыччат уонна улахан сылгылар барыа аһылыкка киирдиллэр. Кыһына ордук үйүнүк тымныйан, хаар халыҥ, мэччирэҥ суох буолан олуннуу, кулун тутар ыйдарга биэлэр маассабайдык кулуннаатылар. Билигин ыныах сүөһүтэ комбикормга атастаһыккаа уонна атын сирдэртэн ыарахан сыанаҕа хара сиргэ бөрт нэйиилэ үктэннэрэр оту булбут курдуктэрын иһин, сылгы маассабайдык аһылыккаа киириитэ өссө уустук балаһыанньаны үескэттэ. Онон эмиэ от көрдөөҥнөргө күһэллиннилэр. Ыксаан ус кыһыны быһа уос номоҕо оҥостубут эбии аһылыгы оҥорор сыахтарын субу аҕыйах хонуктааҕыта дьэ үлэҕэ киллэрбиттэр, сиилэһи сиэтиини эмиэ саҥа саҕалаан эраллар. Эбии аһылыгы баланнаһын эмиэ нуону Михаил Михайлович Трофимов салайар. Киниилэр дулҕаны, бурдук соломотун ыырбатан, комбикормга булкуйан күүгэ 9 тонна курдук эбии аһылыгы оҥороллор.

Кыстык туруга ыарахан буолан үүт-аһылыгы ыыы быстар мөлтөх. Үүт ыамыгар кулун тутардааҕы сорудаҕын «Эрал» ферма 18, «Эрчим» 24,4 бырыһыан толорбуттара, быраанныарын «сарыаллар» 3580, «илгэлэр» 3267 кг кыайбатахтара, атын да коллективтар көрдөрүүлэрэ итиннэн ордубат. Онон, Үйүн Күөл биригэдэтэ үүт ыамыгар кулун тутардааҕы сорудаҕын баараҥуоҕа 45,5 бырыһыан толорбута. Быйылгы кыстык ыарахаттарын содуллара аны күһүн эти туттарыы сорудаҕын толоруурга охсор буолбутуттан отделение салаатата бэйэтэ даҕаны дьиксинэр. Үлэһиттэр маҥтан саас биир да сүөһүнү эчирэппэт туһугар онтон-маҥтан ыарахан сыанаҕа атыыласпыт, атастаһан ылбыт отторугар эбии аһылыгы дэлэйдик оҥорон таба дьүөрэлиигэ кыһаналлар. Билигин совхоз тус-туспа биригэдэнэн арахсыытын кирбии кэмигэр сүөһүнү көрүүнү-истиини кичэйэр, бородууксуйаны оҥорон таһаарыыны төһө кыалларынан үрдэтэр баҕалаахтар. Саҥа тэриллиилэр хаһан оннуларын олохтоохтук булан сүөһү-ас эрэллээх ниикиэргэ туттарыллыар диэри кыстыгы этэҥнэ туораахыныга бэйэлэриттэн тутулуктаах барытын оҥоруохтаахтарын сыалаҥнар таба өйдүүллэр.

С. АЛЕКСЕЕВ.

Сүөһү иитэр фермаларга хас биирдэн үлэһит — кылаабынай. Быстах-остох диэн суох. Ороҕуоммут совхоттара сүрдээх кырымчык, ыарахан усулуобуйаҕа кыстык ыйдарын атаараан, туораан эрэллэрин бары билэбит. Букатын сыарҕа үрдүттэн сибиилигин тиэллэн кэллэҕинэ эрэ оттопор фермалар эмиэ баалларр. Онуоха эбии бэйэ ис кыаҕынан быһаарыллар кормоцехтар үлэлээбэккэлэр, улахан тэптэрин таҕыста. Оттон итини эрдэттэн толкуйдаан хаачыммыттар, кормоцехтаахтар абыраныллар, холобур, Чакырдааҕы арендный предприятие кыстык ыйдарын сүөһү үлэтигэр төрүөххэ да, үүтү ыаһыыга да эрнэ-дэхси үлэлээх түмүктүүр кыахтаах, ыччат сүөһүнү иитиигэ ырыганнааһын, быһа түһэрин таһаарыллыбата. Итиннэхэ утары холобур быһыытынан Хахыйах отделениета буолуон сөп. Маннык хара күһүнгүттэн тэрээһин үлэ сатаҕайыттан кыстык ыйдара олус ыарыылаахтык, эмэ, үүккэ барса суох аҕаан эрэллэр, сыллаҕыны барытын сайын тиийэн ситэриэх-хоторуох диэтэххэ, улахан ылыстыылээх буолара өйдөнөр.

Хас ферма аайы оту нуормалаачылар фуражирдар диэннэр үлэлиллэр. Киниилэртэн сүрдээх үгүс тутулуктаах. Хас биирдии тиэллэн кэлбит оту, киниэхэ сыа-сым курдук тутан, этэргэ дылы, уиньа отунан да кэмэйдээн турар, хас биирдии сүөһүгэ тиэрдэ үллэрэн аһатар сорук турар.

Снимокка: Карл Маркс аатынан совхоз Төгүрүөстээхтээҕи «сүөһү иитэр комплексын фуражира Дмитрий Никифоров; соҕоҕор оту маннык таһаргар тиийэҕин.

Т. Кардашевскай фотота.

СУҮОЛУ БАТТАҺА

Быйылгы кыстык ыараханынан субу күннэргэ суолу баттаһа совхоотар тиэйэр-таһар үлэлэри үмүрүтэргэ ыһаналлар. Бэҕэһээ «Чурапчы» совхоз Нам Үөдэйиттэн атыыласпыт отун бүтэйгин тиэйэтэрэ массыыналары ыытта. *Оттон Золотинкаттан комбикорм* аҕала үс автомашина ыраах айаҥҥа туруйна. Атын сирдэртэн сүөһү аһылыгын таһыыга совхозка ушатык кэмчитэ улахан мөһөйүөн буолла.

Р. СОФРОНОВА.

Олохтоох рыногы хайдах үөскэтэбитий?

БЫРААБА СУОХ ПРЕДПРИЯТИЕ

«Саҥа олох» хаһыат кулун тутар 17 күнүнээҕи нүөмэригэр охотовед Н. Д. Неустроев интервьюта бэчээттэммитэ. Онно кини оройуон олохтоохторун «Байанай» кыра предприятие түһүлээхтэн тиэллибит таҥастарын таҥыннарарыгар эрэннэрэр уонна оройуон бултуур сирдэрэ барыта ити предприятиеҕа бэриллибиттэрин туһунан этэр. Иччи бэйэм эрэ сыһыаным даҕаны. 1975 сыллаахха Ангарскайдааҕы институт чинчийэр экспедицията Саха сирин бары бултуур территориятын, ол иһигэр нэһилиэктэр, совхозтар сирдэрин олорчу, үөрэппитэ. Олорго олоҕуран отчуоту Саха АССР Министрдэрин Совета 25 сылга бөлдьөхтөөн туһанарга оройуоннарынан, совхозтарынан, нэһилиэктэринэн бултуур сири сыһыарбыта, турар. Ити уураах совхозтар, нэһилиэктэр салааталарыттан сөбүлэһиэ суох ким даҕаны көтүрэр быраапа суох.

Итинник дьаһаныы билигин совхозтар бултары ыыталларынан туһанан, түүлээҕи бултааһыны киннинир аатыран, бултуур сири-уоту хаһаайыннартан былдьааһын буолар дии саныыбын. Оттон совхозтар быйыл государствоҕа түүлээҕи туттарыыга дуогабардаһан тураллар. Соҕох хаһаайыстыбалар сорудахтарын хайыы-үйэ аһардылар. Оттоҥ төрдүс кварталлааҕы булталбыт түүлээхтэрин бэйэлэригэр хааллараллара, таҥас оҥорон нэһилиэнньэҕэ атыылыыллара, араас хаһаайыстыбаннай кэпстиннэргэ тутталлара тоҕо сатаммат? Быйылгы сылга совхозтар бултарын түүлээҕи тутар Якутскайдааҕы фирманы кытта дуогабардаһыыттара. Онон «Байанай» кыра предприятие түүлээҕи тутар хаанныкка даҕаны быраапа суох. Өссө төрдүс кварталлааҕы түүлээҕи туттарарга дуогабардаһарга уонна булт хаһаайыстыбатыгар туттуллар иннэтарын хаачтыйарга сөбүлэһэн булт республикатааҕы ассоциациятыгар сүрүк ыытта. Совхозтар уонна нэһилиэктэр бэйэлэригэр улахан суолталаах сүрүн салааларын «Байанай» кыра предприятиеҕа тоҕо туран биэриэхтээхтэрий уонна кэльүүһэ да суоҕа чахчы. Онон бу бопуруоһу нэһилиэктэр администрациялара сүрүннээһиэхтэрин наада.

«Байанай» кыра предприятие дьону итэҕэтэр үчүгэй аҕай экономическай ырытыыта суох, нэһилиэктэр уонна совхозтар салааларын кытта кэпсэтиспэтэх, сөбүлэспэтэх, нэһилиэнньэ санаатын билэ сорумматах. Маннык улахан суолталаах бопуруоһу оройуон аҕыйах ахсааннаах салайар үлэһиттэрэ талбыттарынан быһаараллара табыллыбат. Быһата, урукку лутуу үөһэттэн дьаһайыынан тэриллибит тэрилтэ диэххэ наада. Ол оннугар булчуттар оройуоннааҕы обществоларын иһигэр профсоюзнай тэрилтэ тэрийэн араас көҕүлүүр дьаһаллары ыытыахха, ветеран булчуттары пенсияҕа атаарыыны, чемпион-сонордьуттары чиэстээһини, саастарын булчут үүтээнигэр поннообуттары оройуон историятыгар киллэриини тэрийэххэ сөп этэ. Бу үгэһи көлүөнэбитин сахалар быраабыт дьарыктарыгар уһуйууга үтүө холобурунан буолара чахчы. Дойдубут олоҕо күн-түүн ыарыы турар, сыаҥ хаачык даҕаны хаачыҕа суох барбыт кэмигэр бултуттар социальнай өртүнэн хааннык эмэ көмүскэллээх буолууларын толкуйдуох баара.

Урукку өттүгэр совхозтар охотоведтара түстээх үлэлэрин дьарыктаналлахтара. Хата, ол оннугар, илдьи дьон курдук көрүннэр, араас үлэлэргэ сорук-боллур оҥостоллоро. Араас субуотунньуктар, таһаҕаһы суоксэйиччэр, сезоннай үлэлэр киһилэрэ суох барбаттара. Билитин атын кэм. Онон охотоведтар миэстэлэригэр толору хаһаайыннарыахтаах буолуохтаахтар. Урут түүлээҕи тутууга, государственнай стандарт диэн ааттаах, биир тариф туһуллара. Оттон билигин бу рынок усулуобуйатыгар хас биирдии булчуту кытта дуогабарга олоҕуран үлэлиэххэ наада. Очоҕуна эрэ киһилэр сыппыаах хамнаһы ... усулуобуйалара үөскүөхтэрэ. Аасыт өрүттэ булт тэриллэрин, араас табаардары, спецтаҥаһы Тыа хаһаайыстыбатын министерствотын дьаһалынан тунатыллара. Онон хаачыйыллыбыт Колтох этэ. Оттон билигин ким түүлээхтээх, бородууксуйалаах толору хаачылыллар усулуобуйата үөскүүтэ. Сыыйа государство сакаата суох буолуоҕа, аны барыта дуогабарга олоҕуруохтаах. Түүлээххин аҥарын утары хааччыйар эйгэҕэ (государствоҕа) туттаран баран, 50 бырыһыанын миэстэҕэ хаалларан араас таҥаһа-сабы тигэн совхоз сыаналаах нэһилиэнньэҕэ атыылыыхха сөп, сорох дьыын да наадаҕа туттуохха.

Урукку совхозтар бултуур территорияларын нэһилиэктэргэ хаалыахтаах. Онон миэстэҕэ саҥалыы дьаһанаҥ үлэлиэххэ наада. Ону хасы сүрүн болҕомтобутун тыытталиэ, сүттэн бултаһар курдук түһүлэхтэргэ, бизнестаһыыга, сир астарын хомуйууга, клеткаҕа туттуллар кыыллары иитиигэ (15—90 ийэҕэ), дьиикэй кыыллар оттэрин сөһүүрүлааһыныгар, түүлээхтэн таҥаһы тигэн нэһилиэнньэҕэ атыыга таһаарыыга, кэмэ хаһаайыстыбаны таһыыныга, бултааһын болдьохторун тутуһууга, ычыаттары тулалыыр эйгэ кэрэтигэр сыһыарыыга уурууохтаахпыт.

Өйүүр хаһаайыстыбатын үлэһиттэрэ маҥы кэрдиини таабыттарынан көмүллүүллэр. Холобур, Туолума, Улахан Куттара, Кыра Куттара, ... лэр салаа үрэхтэрин систэрэ кэрдиллибиннэр, кыра бултар, бөдөҥ да кыыллар тохтообот буоллулар. Маһынан оттуллар котельнайдары суох оҥоруута быһаарыыллах сөптөөх дьаһаллар ылыллыахтарын наада. Лесхоз үлэһиттэрэ иниикиттэн делялары быһыыны олохтоох администрациялары, охотоведтары кытта сөбүлэһиннэрэн баран ыыталларын туруорсуохха. Нэһилиэктэр ахсын олохтоох администрация иһинэн булт хаһаайыстыбаларын тэрийталиэххэ, киһилэр бэйэлэрэ кэмэ хаһаайыстыбалаах, транспордаах, анал сирдээх уоттаах буолууларын ситиһиэххэ.

Тулалыыр эйгэбитин бэйэбит харыстыыр эбээһинэстээхпит. Баай хара тыаларбыт өлгөм бултаах-алтаах, дириҥ далайдарбыт эҥин соболоох буолууларын, кэрэ айылҕабыт кэхтибэт кэскиллэнэрин ситиһиэхтээхпит. Ол буолуоҕа биһиги үүнэр көлүөнэҕэ үтүө бэлэхпитинэн.

Н. КОРКИН,
охотовед.

Мындаҕааайы.

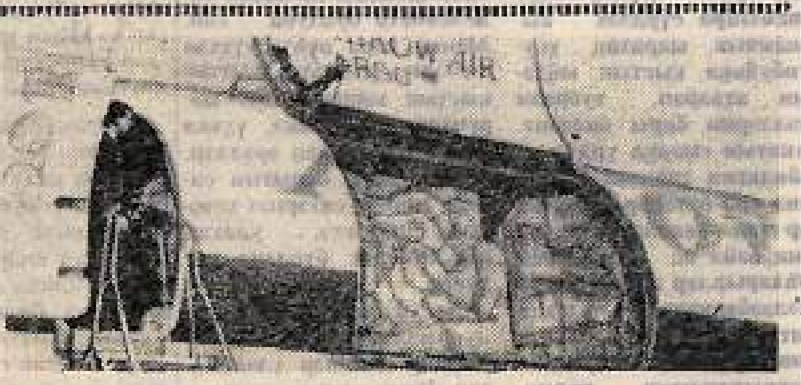

Хартфорд (Коннектикут штата). Бу американскай куорат «Америкэрэ» үтүө саналаныытын общество Нижневартовскай нефтяниктарыгар 50 тонна таһаҕаһы ыытта. Таһаҕас үгүс өртө Сибирь нефтяниктарын оҕолоругар аналлар. Ол — эмп-томп, биирдэ туттуллар шприцтэр, оҕоҕо аналлаах медицинскай тэриллэр уонна 2 мөл. доллардаах оҕо аһылыга.

Снимокка: Нижневартовскайдыыр американскай самолет.

БА—РИТА—ССТА фотота.

● *Оскуола олоҕо*

Саҥа ньымалары оҥкуллууллар

Хас биирдии оскуола бэйэтин сулууһун-ньыһын, бэйэтин атыттартан уратылаах «сирэйин» көрдөнүүтүгэр үлэ үгэһинэн барар. Урукку курдук хабыр лыыҥҥа хаайыы, биир муостанан хаамтарыы тохтотуллан, үчүгэй арыйар дьоҕурук арыйарытар, үлэҕэ туһанарыгар үчүгэй усулуобуйа үөскүүтэ. Хас биирдии предметтэринэн, кылаас таһынааҕы үлэҕэ анал программалар баар буоллулар.

Сотору тааҕыта оройуон оскуолаларын директордарын иитэр үлэҕэ солбуйааччылара түмсэн Чурапчы орто оскуолатын организатора П. Н. Калачев «Тыа оскуолатын иитэр үлэтин программата» диэн үлэтин дьүүллээтилэр. Элбэх санаа этиллибитэ.

Программа 9 разделлаах, үс сүрүн сыалы туруорруммут. Бастакытынан, оҕону ыраахан олоххо бэлэмниэһин. Иккиһинэн, оҕону төрүт культураҕа уонна төрүт үөрэҕэ тэһиннэрэ бэлэмниэһин. Үсүһүнэн, оҕо дьоҕурун арыйыы.

Т. П. Манасытова (Арыылаах орто оскуолата):

— Аасыт күһүн мин Якутскайга семинарга сылдьыттым. Түөрт бөлөххө араахсан үлэлээтибит. Оннон этиллэринэн, иитэр үлэҕэ кылааһынан үлэ эргэрдэ. Психология боппуруостарыгар улахан болҕомто уурууллуохтаах. Оскуолабыт үбүлээһинигэр Кииҥ Россияҕа иитэрэһиннэй көрүк кииирбит. Оннон оҕо үөрэнэригэр төрөппүт ый ахсын 20-лии солк. төлүүр. Ол харчы оскуола материальнай базатын бөҕөргөтүүгэ, атын да наадатыгар эргиирэ сылдьан туһаныллар. Оҕо оскуоланы бүтэриитигэр ол барыта мунньуллан аттестаты кытта туттарыллар.

Биһиги бэйэбит үлэбитигэр наллэххэ, оскуола үлэтигэр выпускниктары туһаныахха диэн саныыбыт. Иккиһинэн, оскуолаҕа төрүт культураны үөрэтиини сэргэ төрөппүттэри эмиэ маны биллэриэххэ. Оскуола оҕолор пресс-киинин үлэлэтии улахан сабыдыаллаах дии саныыбын,— диэн санаатын атастаһыны саҕалаата.

— Биһиги оскуолабытыгар иитэр үлэ кулууптарынан ыытыллар. Үөрэнээччилэри, төрөппүттэри кытта сөптөһөн барар прокурор көҥүллээһининэн, бэрээдэги кэспит оҕолору харчынан ыстарааптааһыны киллэрдибит. Сайыҥҥы өрүттэр урукку үлэ сыаналарын лааҕырдарын тэрийиэхпит суоҕа. Оҕо төрөппүтүн кытта сылдьыаҕа,— диэтэ Амма орто оскуолатын организатора **Н. В. Федорова.**

Дириҥ орто оскуолатын организаторынан быйыл иккис сылын Е. С. Сидоров үлэлиир. Маҥҥа улахан болҕомто оҕону сиэр-майгы өртүнэн иитиигэ уураллар. Ити тэмаҕа суруллубут сценкалары көрүү ыытыллыбыт, оҕолор бэйэлэрин-бэйэлэрэ сайыннарыыларын киллэриини күүһүрдэллэр.

— Биһиги олоххо чугас киһини иитэн таһаарыахтаахпыт,— диэтэ **А. П. Старостин** (Одьулууҥ) — Үлэ ахсаан өртүнэн аҕыйах буолан баран, чиҥҥ уонна туох эмэ түмүктээх дьаһаллары ыытабыт.

Бу оскуолаҕа иитэр үлэ үөрэнээччилэри үс суол бөлөххө хайытан ыыталлар. Холобур, үрдүкү кылаастарга «Кэскил» диэн ааттаах холбоһук тэриллибитэ. Холбоһугу 5 бөлөхтөөх — административнай, пресс-киин, 2 культурнай-спортивнай үлэ, хаһаайыстыбаннай — сүбэ салайар. Сүрүн сыалларынан оҕону рыноккэ бэлэмниэһин уонна дьоҕурун сайыннарыыны туруоруммуттар.

— Биһиги, Чурапчы орто оскуолатыгар курдук, эмиэ бэйэбит оскуоламмыт төрөппүт комитетын председателин үлэлэтэбит. Ол уопсай үлэҕэ улахан туһалаах буолла. Биһиги Мэҥэ-Хаҥалас оройуонун оскуолаларын опытын үөрэтэ сылдьыбыт. Бэйэбитигэр туспа иитэр үлэ киинин диэн тэрийэри сылдьыбыт. Онно оҕо үөрэх кэнниттэн бэйэтэ баҕатынан көрөн талан дьарыгтанар усулуобуйатын үөскэтэ сатыахпыт. Үлэбитигэр олохтоох дьахтар комитетын күүһүн туһаныахпыт, өрдүн толкуй иитиигэ.

— Оройуон оскуолаларын иитэр үлэҕэ саҥа киллэриилэрин, сэнааларын оройуон хаһыатыгар сырдатан иһэрбит буоллар туһалаах буолуо этэ,— Мугудай орто оскуолатын организатора **Ф. В. Захарова** этиитин этэ.

Каар тумсугуйэ «Кылаас салайааччытын үлэтин ис хоһооно уонна билиги кэм» диэн тэмэҕэ санаа атастаһыыта тэрийэллиэҕэ.

В. ДЕГТЯРЕВА,
районо иитэр үлэҕэ методиһа.

ӨБҮГЭЛЭР ҮГЭСТЭРИН СӨРГҮТҮӨҔҮН

Сахалар былыр-былыргыттан оту оттоон, сүөһүнү иитэн, бурдугу үүннэрэн күн бүгүҥҥүгэр диэри норуот буолан олоробут. Саас эрдэттэн ууска сири хорутар даарда сухаларын тимирин оҥорторроллоро, сытыылаталлара, тараахтарын бэлэм киллэрэ. Итинник бэлэм хаар хайдыан букатын иннинэ ыытыллара. Үгэс сырыылаах суха улар *сыкка сылдьара, маллыылар хардарыта бэйэ бэйэлэрин өйөһөллөрө. Оттон табыллыбатах суха саҕа ун какаһа суохха дылы суолара. Эдэрдэр Суорун Омоллоон суруйбут «Сордоох сухатын»* дахьыт буолуохтаахтар. Сии нарката мунньаналлар. Ити курдук сордоҕон ... сааскы ... иннинэ бурдуктарын ыһаллара. Киэһэ алаадьы сиэн олорон аҕам: «Бүгүн көҕө саҥатын иһиттим. Сиэн уһуннук этэ. От, бурдук үүнэр сайына буолсу»,— диирин өйдүүбүн.

Аны бурдуктара саҥа буһан эрдэҕинэ моҕотойсиирэ. Ол иһин соҕуоктары туга сөхсө ииталлара. *Ону биһиги оҕонньуу таарыйа көрөрбүтүгэр сорудахтыыллара. Соторуу буолаат аҕам ийэбэр: «Бурдукпут алаҥхалаан эрэр. Сонуок кыптыгыттан көрөн куоластаан киллэрэн лэппиэскэлээ, сибиэһэй бурдугу сиэхпин баҕардым»,* — диирэ. Ити курдук быһыгылар барахсаттар ыспыт бурдуктарын сотору-сотору көрө-истэ сылдьаллара. Оттон билигин күһүн быһаллары саҕана биирдэ эргиллээллэр. Ынах сүөһү, сылгы үөр сайылаатаҕына даҕаны бильбэттэр, көрдөхтөрүнэ даҕаны кыһаллаачылара суох.

Урут бурдугу үчүгэйдик быспуттуун эрэ кэннэ быһаллара. Оччолорго комбайн оннугар сиэрпэнэн туһаналлара. Кыра сылдьан ийэм быспыт бурдугун түүтэхтэһэн *көмөлөһөр этим. Ону аҕам арҕы мас оҥорон түүтэхпин тэҥнии хайа тутан ыйыыра, ол түргэнник кууруарыгар көмөлөөх буолара үһү.* Ол кэнниттэн дааБыска бурдуктарын кылааттыыллара уонна куртуотун ... оҥороллоро. Оттон биһиги, оҕолор, тохтубут куолаһы итигэстиирбит, кутуйах хаһаастаан тибиллийэрбит.

Күһүн, муус тоҥмутун кэннэ, күөлтэ хаары курдьан куумуна оҥороллоро. Онно били кылааттарыттан тиэйэн киллэрэн бурдуктарын соҕоочутуннэн сынньаллара. Обургу харахтаах сиидэ оҥорон бурдуктарын туоһуктан куолас ыылларыттан араараллара уонна тыалга үрдэрэн бурдуктарын мэкиинэтиттэн (хаһыттан) араараллара. Дьэ ол эрэ кэнниттэн ыраас бурдуктарын амбаардарыгар хоппоһоругар куталлара. Онтон бааһан иллэрэн көмүлүөк оһох иннигэр уонэ оҥоһуллубут кирээдэҕэ хатараанньаҕа куурдаллара, ол кэнниттэн кэлиигэ кутан сынньан баран, тааска дьэ тардаллара. Оччолорго кыстык олоххор уонна сайылыкка бурдук тардар таастар баар буолаллара. Тардыллыбыт бурдугу сиидэлээн баран лэппиэскэ оҥороллоро, хор, ити курдук түбүгүрбиннэр. Түннэрбит бурдуктарын ыйахтарыгар киллэрэллэрэ.

Өбүгэлэрбит ити үтүө кэпсээх үгэстэрэ умнуллубута ор буолла. Кэлии баар кини сирдэртэн кэ-

(Бүтүүтүн 4-с стр. көр).

СИТИМ

Ыччакка аналлаах таһаарыы

ӨЙҮ-САНААНЫ ТҮМҮҤ!

«Саҥа олох» хаһыат ыччакка анаан ыйга биирдэ «Ситим» аналлаах балаһаны таһаарарга быһаарда.

Эһиги маҥтан ыччат араас араҥаларын, кини үтүмэн үгүс проблемаларын билсиэххит. Кочегаркаларга бүгэн, заправкаҕа саһан айдаарбакка, бэйэ санаатын, кыһалҕатын, проблемаларын аһаҕастык этэр, туруорсар кэм кэллэ. Ону биирдиилээн сылдьан кыайар кыах суоҕун ыччаттар өйдүүллэр. Ыйыталаһан көрдөххө, бары оройуоҥҥа ыччаты түмэр, кини интэриэстэрин көмүскүүр күүс баар буолуохтааҕын туһунан этэллэр эрээри, бэйэлэрэ инициатива көтөҕөр кыахтара тийбэт, урукку өртүгэр ыйдара-кэртэрэ үөрэммиппит күүһэ улахан. Оттон оройуон салалтата алларатталын тугу эмэ этиэхтэрэ диэн күүтэр. Итин курдук хардары-таары кэтэсиһии түмүгэр ыччат кураанаҕы кууһан олорор. Урукку лидердэрбитин аҥардастыы «партократтар» диэн сэмэ-суҥха сүктэрэн үтүрүйэн кэбистибит. Бэйэлэрэ да, ону ылыммыт курдук, туора туран көрөөччүгэ кубулуйдулар. Бастаны уонна үлэни саҕалыыр боппуруоспутунан ыччат отделын дьиҥ саналыы өйүнэн-санаанан салайтаран үлэлэтэр лидери булуу, кини хамаандатын сүүмэрдээһин буолуохтаах. Ыччаттар бу туһунан тугу саныыргытын «Ситимҥэ» суруйаргытыгар баҕарабыт.

Ыччакка политика наадата суох диир салайааччылар даҕаны, учууталлар даҕаны элбэхтэр. Комсомол сорох урукку лидердэрэ уларыта тутуу долгунугар уйдара сылдьан эмиэ итинник саҥаралларa. Оттон, ыччат, дойдуҥ хайа суолунан барарга улуу мөккүөрү тардыбыт кэмҥэр бэйэҥ санаата суох буоллаххына, эмиэ уруккулуу ким хайа диэни хамаандалаабытынан айанныыгын дуо?. Урукку өртүгэр аҥардастыы биир идеологияны соҥнуур, биһиги өйбүтүн-санаабытын биир халыыпка киллэрэ сатыыр буоллахтарына, билиҥҥи соҕотох биир боппуруоска уонунан элбэх санаа этиллэр, радио, телевидение, хаһыат биир боппуруоска атын-атынныы сыһыаннаһан кэпсииллэр. Итин курдук булкуурдаах кэмҥэ, ыччат, политикаттан тэйэн хааллаххына, олоххун хайдах оҥостоҕун? Астаҥас да дэлэйиитэ, үтүө санаа да үөлүйүүтэ политиканы кытта быстыспат сибээстээх эбээт.

Ыччаттар коммерческай маҕаһыыннарын уоттаан Андреев диэн эһиги үөлэннээхтит хаайыыга барда. Посельскай Виктор Шадрин Алексейдыын бэйэлэриннээҕэр да балыс, кочегарнаҕа көмүскэлэ суох хаалбыт уолу атаҕастаан баран бастакыта буруйтан-сэмэттэн куттанан куота сылдьар, биирдэстэрэ билигин да бэйэтигэр отчуот бэриммитэ коспүбот. Саха дьоно былыр-былыргыттан суобас сокуоннарынан, ийэ-аҕа уустарын тыйыс сууттарынан салайтаран олорбут үтүө хаачыстыбалаах этибит. Киһи хаанын тоҕуу үйэлэргэ суулуллубат айыыхара буолар, аччыктаан өлөөрү да сытан саха уоруо суоҕа диэн норуоппутун хайҕаан, сөҕөн кэпсэтэрбит киһиргэс быһыыга кубулуйан эрэр. Харахпытын өрө көрөр, киһи быһыытынан билиэр кэммит кэлбитин кэннэ бэйэбитин бэйэбит умса охсуварбыт диэн туох аатай? Ыччаттар, эһиги бэйэҕит эрэ сокуоннут, этиигит, өйгүт-санааҕыт эрэ итини көннөрөр кыахтаах. Тугу оҥоруохха сөбүй, этиҥ, кэпсээҥ, мөккүһүҥ, үлэлээҥ.

Таптал, доҕордоһуу, ыал буолуу, үөрэх, идэ ылыы, дьоҕуру сайыннарыы, бэйэни иитиини... Быһата, үтүмэн элбэх боппуруостары ыччат тобулуңуохтаах. Онуоха эһиги санааҕытын атастаһар, биир өйгө-санааҕа түмүллэр түһүлгэҕинэн, эһигини ситимниир, холбуур суолларгытыттан биирдэстэринэн «Ситим» балаһа буоларыгар баҕарабыт.

Үгүс ыччаттар санаабытын аһаҕастык эттэхпитинэ күлүү гыныахтара эбэтэр туора көрүөхтэрэ диэн сэрэхэдийээччилэр. Ол иһин толору ааттарын суруйбат буола сатаҕчылар. Эһиги псевдонимынан суруйуоххутун сөп, ол эрээри толору, аатыт, аадырыскыт суруккутугар син-биир ыйыллыахтаах, ону кистэлэҥҥэ тутары редакция мэктиэлиир. Оттон анонимнай суруктар бэчээттэммэттэр.

Редакция общественнай-политическай олоххо отдела.

Ыччаты көлүйэллэрэ

Хара маҥнайгыттан даҕаны туох кыаллыбатахха барытыгар комсомолунан, эдэр ыччатынан буолэнни баара. Кыраһыабай лозуунунан абылаан, арыт түүрэйдээн да туран, Холобур, ыҥырыы бырааҕан оройуон ыччатын 75 бырыһыанын ыччат-комсомольскай коллективтар диэн ааттаан хотоҥҥо таһааран, үгүстэрин үөрэҕэ суох хаалларбыта. Ону урут да өйдүүр, ыччаты билэ-билэ үөрэхтэн тэйитэбит диэн этэр этибит да, салалта болҕомтотун уурбата. Төһөлөөх элбэх дьоҕурдаах ыччат хаһыы да усулуобуйа суох сиригэр баран таах сылдьан хааллыта буолуой? Кадр боппуруоһун билиҥҥи ыараһаттара итиннэ кытта эмиэ сибээстээхтэр.

Бастакы саҕалааһыннарбытын иҥэринэк, былдьаан ылаллар этэ. Ол курдук, Федя Чичигинаровтыын сүүрэн-көтөн оройуонна бастакы лотереяны тэрийбиппит. Элбэх конкурстары тэрийэн ыытар этибит. Олор истэригэр «Мирнэй эйэ туһунан ыллыыр», «Саас кылыһахтар» диэн конкурстары культура отделын кытта көмөлөөн ыыттарбыт. Кэлин сыаналаһыыга үлэтэ биһиэнэ, хайҕала атыттарга буолара.

Райкомол үлэһиттэрин үлэлэтэн баран, наадата аастаҕына түһэн биэрии да баар этэ. Хас бырааһынньык демонстрацията буоллаҕын ахсын кыра фланогар тиийэ булан, сүүрэн-көтөн тэрийэҕин, элбэх киһи сылдьарын хааччыйаҕын. Табыллыбатаҕына, эн буруйданаҕын, үчүгэйдик аастаҕына, эн күлүккэ хаалаҕын. Таптаан туттар тыллара комсомолтан партияҕа үүнэрэҕит диэн буолара, кырдьык, үүммүттэр да баллар.

Комсомол төрүкүттэн үп-харчы өртүнэн мөлтөх этэ. Финансовай комото суох тугу да тэрийбэккин. Холобур, улахан туһулгэ тэрийэрбэр кыттар дьонуҥ үлэттэн босхолонноҕторуна орто хамнастара төлөнүөхтээх. Этэрбит курдук, үлэһити босхо көлөһүннүүр быраапныт суох. Биһиги тэрилтэбит үлэтигэр кыттар ким да эбээһинэтэ буолбатах. Манна киһи көҥүлүн күөмчүлээһин таһаарыллар этэ. Чуолаан, үлэлиир тэрилтэтэ ыыппат, хамнастарын аахпат буола сатыыра. Араай ураты үчүгэй усулуобуйаны «агропромстройдар» тэрийэллэрэ. Ыччаттара барытыгар олус көхтөөхтүк үлэлэһэллэрэ. 1987 сыллааххa өрө көтөҕүлээн, бары түмсэн үлэлии сылдьыбыппыт. Оттон 1988 сылтан комсомол рейтинэ түһэн барбыта. Онно-манна үөҕүү тыллары быктартыыр буолбуттара. Ыччат комсомол үлэтин тохтотуоҕуттан улаханнык ыһыллыына, соҕотохсуйда. Киһилэри биирҥэ түмэр, салайан үлэлэтэр тэрилтэ хайаан да наада. Һаһаа политизированнай да буолбатар, кини хайаан даҕаны баар буолуохтаах. Рынокка киирэр кэмҥэ саамай ыарахан туруктаах ыччаттар буоллулар. Бастакытынан, саамай ыра хамнастаах —кииилэр, Эдэр ыччат олоҕун акылаатын уурунарыгар элбэх наада. Ол иһигэр үчүгэй дьиэ, миэбэл, оҕолорутар витаминнаах ас. Балары булуналларыгар кыах биэрбэттэр. Ыччат олоҕун усулуобуйатын тупсарыы боппуруоһа билигин да тура илик.

Арыгыны утары административнай ньыманан охсуһуохпутуттан ыла арыгыны булар киһи геройга тэҥнэһиэх курдук буолла. Дьиэ кэргэн кыһалҕата барыта кэриэтэ бытыылканан быһаарыллар буолан турар. Урут иһэр киһи эрэ иһэрэ. Билиҥҥи ыйга биирдэ биэрбит лимиттэрин хайаан да иһэҕин эбэтэр наадаҕар туттаҕын. Боппуруос сыһа туруоруллубутун аан бастаан райкомол эппитэ, ону «фантазиялаамаҥ» диэн саба саҥаран кэбиспиттэрэ. Ол содулун бары көрө сылдьабыт.

Билиҥҥи администрация ыччат отделын, түмсүүтүн тэрийэр эбит буоллаҕына, үчүгэй идеяны төрөтөр кыахтаах, ону олоххо киллэрэр хорсун аппараты тэрийиэхтээх. Бүгүҥҥү ыччат сылдьар ыра кыараҕас буолан туйбуллар. Комсомол тэрилтэтэ элбэх оҕону түмэн билиһиннэртиир этэ. Хардары-таары көмөлөсүһэн, кырыы учаастактарбытыгар тахсан күрэхтэһэн, ыллаан-туойан, үлэлэригэр көмөлөһөн сэргэхситэн киирэр этибит.

Маны барытын бэйэм санаам курдук этабин. Саҥа тэриллэр ыччат түмсүүтэ урукку ньымалары сөп түбэһэллэрин көрөн туһанара наада дии саныыбын.

М. МАКАРОВ.

Снимокка: «Мугудай» сылгы заводун Төлөйдөөҕү отделениетын ыччат суоһуну бастыҥ төлөһүтээччитэ Василий Хоютанов.

Т. Кардашевскай фотота.

КЫЙДААҺЫН ҮЧҮГЭЙИ АҔАЛБАТ

Биһиги нэһилиэккэ кэлиҥҥи кэмҥэ ыччаттар өртүлэриттэн бөрүкүтэ суох быһыылар тахса тураллар. Ол биир биричиинэтинэн орто оскуола мөлтөхтүк үөрэнэр уонна кулаһаҕан бэрээдэктээх оҕолору кытта үлэлиирин онлугар, түргэнник тэйитэр сыалтан оскуолаттан устан, профтех үөрэхтэригэр ыытарга ордук дьаныһан турунара буолла. Ол курдук, 1989 сыл олунньуга Кытаанах оскуолатын бүтэрээри сылдьар Барашков Петры уонна Коркин Егору бэйэлэриттэн сайабылыанньа көрдөөн оскуолаттан уурапппыттара. Соторуутааҕыта Новгородов Кешаны, Захаров Григорийы, Коркин Николайы, Новгородов Дмитрийи бу оскуолаҕа үөрэнэр кыахыт суох диэн уураталаан кэбиспиттэрин түмүгэр көрүүтэ-истиитэ суох, ускул-тэскил сылдьыбыттара. Килэҥкигэ сөптөөх үлэнэн хааччылыыбатахтара. Ол түмүгэр сорохторо хаайыы дьоно буоллулар. Оҕону оскуолаттан уһулуу тустаахха, киһилэр төрөппүттэрнигэр кэдээн. Ону кииэгиик-уһуннук төлкуйдаан көрүөхха баара.

Ыччаттар Культура киинигэр, спортивнай саалаҕа сылдьалларын көҕүлээһин суоҕун кэриэтэ. Бастайааннай үлэлиир спортивнай секциялар, самодеятельнай куруһуоктар бу дойдуга үлэлээбэт буолбуттара ыраатта.

Комсомол тэрилтэтэ үрэллиэҕиттэн ыччаты кытта күттүөннээх туох да үлэ ыытыллыбат. Ыччаттарга сынньалаҥнарыгар усулуобуйа тэрийэр наадаттан видеонан эрэ сааттатарынан мунгурдаммына, араас өрүттээх культурнай дьаһаллары, тематическай биэчэрдэри, аҕыраачылар конференцияларын тэрийэр эбитэ буоллар, ыччат тардыһыа этэ. Эдэр дьону ыкпакка-түүрэйдээбэккэ эрэ буруйу оҥорботторун курдук сэрэтэр үлэни ыыппаппыт, бу биһиги бүттүүммүт итэҕэспит дии саныыбын.

Н. КОРКИН.

Килэҥки.

ҮТҮӨҔЭ ТАРДЫҺЫЫЛАРА КҮҮСТЭЭХ

Төлөй Дириҥэ. Эргэ кулууп дьиэтин иннэ. Кулууп эрэниигэр «Сүрэхтэр кэпсэтэр кэмнэрэ» диэн ааттаах биллэрии киэһэтэ буоларын, онно Үрэх Күөрэ, Төлөөн, Мэлдьэхси эдэр ыччаттара кэлиэхтээхтэрин, эбиитин «Туймаа» попбөлөх сааратыах таабын туһунан кэпсиир биллэрии ыйаммыт. Ол тэллэҕэр «Ыччат комитета» диэн илии баттаммытын бэлиэтии көрөммүн, дьонтон туоһулаһан, итн комитеты ким сүрүннүүрүн биллим.

Ониук киһинэн Афанасий Афанасьевич Захаров буолан биэрдэ. Соһуйуман —депутат Захаров буолбатах. Ол эрээри кини амыдаҕа эрэ буолбакка, аймаҕа уол. Якутскайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын техникумун иһинэн салайар кадрдар курстарын 1989 сыллаахха бүтэрэн, манна арендный биригээдэҕэ үлэлээбит. Афанасий төрөппүт дьоно Мугудайга олороллоруи, Мэндийэттэн төрүттээхтэрин, Төлөйгө олохсуйар санаалааҕын туһунан кылгастык билиһиннэрэр. Бу сыл саҥатыттан Культура дьиэтин директорынан анаан үлэлээн эрэр эбит. Киниттэн Төлөй ыччата иллэҥ кэмин хайдах атаарарын, онно ыччат комитета туох суолталааҕын туоһуластым.

—Ыччат комитетын икки сыллааҕыта тэриммиппит. Ааспыт сылга диэри салайааччынан мин бэйэм сылдьыбытым. Быйыл уонсай мунньаҕынан лидердэри талбыбыт, уолаттарга—Е. П. Поповy, кыргыттарга —М. Д. *Дьячковскаяны, ону таһынан* комитет 5 чилиэннээх. Сэлээнньэбитигэр 35-тэр диэри саастаах 60-ча киһи баар. Ол эрээри үксүн эдэр өрө көхтөөхтүк кыттар. Кыамматтарга, кырдьаҕастарга көмөлөһөбүт. Комитет сүрүн сорутуга ыччат сынньалаҥ, иллэҥ кэмин культурнайдык атаарарыгар туһуланар. Кыахпыт тиийэринэн саҥаны киллэрэ сатыыбыт. Сотоһутааҕыта «Дьоллоох түгэнн» тэрийэн ыыппыппыт. Итн биллэриигэ көрбүтүҥ курдук, кыра учаастактар ыччаттара хардары-таары сылдьыһабыт. биэсиһии киэһэлэрин тэрийэбит, спорт көрүҥнэригэр күрэхтэһэбит, концерт көрдөрөбүт. Биһиэхэ оҕото-уруута суох сулумах сылдьар киһи элбэх. *Онон суорумньулааһыны толкуйдаары сылдьабыт. Сөптөөх тран*спорбыт суох буолан суолсутугар-ииспитигэр олус эрэйдэнэбит. Маҥтан 5 костоох Толоонҥо күрэхтэһэ барарбытыгар тимир кузовтаах «Урал» массыынанан, оттон Үрэх Күөрэҕэ МТЗ тракторынан сырыттыбыт. Ону-маны ыытаары гыннахпытына, үлхарчы кыпчыйар...

Афанасий сэһэргиирин истэ олорон, бу кыраҥый бөһүөлэк эдэр дьоно олох мөһөллөрүттэн чаҕыйбакка, сырдыкка, үтүөҕэ тардыһыылара күүстээҕэр итэҕэйдим. Ол төрүөттээх дии саныыбын. Билиҥҥи эдэрдэр киһи санаатын саннары баттыыр хараачы хаппыт эрниктэрдээх дьыаҕа үҥкүүлүүллэр, оонньууллар, мээчиктииллэр. Оттон аны күһүн олус тупсаҕай оҥоһуулаах саҥа Культура дьиэтэ, бытархай үлэтэ ситтэҕинэ, аанын тэлэччи аһыа турдаҕа.

В. НИКИФОРОВ.

Театр

ИТЭҔЭЙЭР ЭБИТ БУОЛЛАХХА

Муус устар ыйтаҕы күнүгэр «ким да тылыгар киирэн биэримэ, итэҕэйимэ» диэн үгэс баар. Ити күн уу дэммит хаар, хаар дэммит уу буолуох тааҕа. Ол эрээри бу күн оройуон киинигэр «Айыллаан» Сыымайдаан дьиэтигэр этиллибит тыырахтаах тыллар кыһа сыммайаргыын курдук буолбатах этилэр. Кыра кээмэйдээх сценическэй айымньылары толорооччулар конкурстарыгар сылдьан баран итэнник сыаналаатым.

Маннык куукэстэҕин Чурапчытааҕы народнай театр көҕүлээһининэн төһө даҕаны оройуонҥа аан бастаан тэрилиннэр, оройуон кэһилиэктэриттэн драмколлективтар кэхтээхтүк кыттыннылар. Күннээҕи олоххутугар баар итэҕэстэри тарбыыр, хаарыйар нэ хоһооннох көрдөөх сценкалар, инсценировкалар театр сценатыгар утуу-субуу тахсан истилэр. Маныаха үгүс айымньылар түс авторда ахтарын, ону тэгэ авторданын бэйэлэрин туруоруллубуттарын билиитиэхэ сөп. Ити бэлэми үтүктүү, баары эрэ туһаныы буолбатаҕын. Курэскэ кэпчилэр конкурска сыалларын биэрэй бэлэмнэммиттэрин туоһулуур.

«Бастыыг айымньы» диэн биһирэбил бириимиэнэн Егор Сорокоумов (Чыаппара) суруйбут «Үтүөҕэ үтүөнэн хардарыллар» сценката бэлиэтэннэ. Автор байыаннай буор иһэнэри Удьуор Уйбаан оруолун, оттон кини кэргэнэ Евдокия Абааһы кыыһын оруолун толордулар. Уйбаан арыгылаан кирэ сырыттаҕына, Абааһы кыыһа илэ костюм кэлэр уонна киниттэн сылдьыргыар көрдөһөр. Онуоха арыгыһыт ор мунаахсыйан баран, «сүтэрэрим туох да суох» диэн сыллаабытыгар Абааһы кыыһа Туйаарыма Куо буолан хаалар. Онон Туйаарыма үтүөҕэ үтүөнэн хардаран, Уйбааны дьиннээх киһи гынаҕар көрөөччү эрэнэ хаалар. Итини сэргэ чыаппаралар былыргы кэпсээнинэн «Кэргэн кэпсэтии» уонна П. Тобуруокап суруйуутунан «Уой да уой» инсценировкалара ыал буолуу курдук кэскиллээх бошуруоһу таарыйаллар.

Төлөйдөр драм-билэхтэрэ бастыгыннаан билинилиннэ. Киниллэр Надежда Гуляева суруйуутугар уонна туруоруутугар «Бэтэрээнэн кэпсэтии», «60 мүнүүтэ» айымньылара бүгүҥҥү күн эрэлэ нарил саралыыр күүстээхтэр. Ол курдук, олохтоох телестудия биэриитигэр «эн—миэхэ, мин—эйиэхэ» диэн принципкэ олоҕуран, ыскылаат сэбиэдиссэйэ күүдү табаардары «туһанар» билсиилээхтэригэр уҥа-хаҥас ыскайдыыра көрдөрүллэр. Оттон «Кыһыл көмүс балыксаан» остуоруйа сюжетынан Марфа Сивцева айан суруйбутун Чурапчы орто оскуолатын үөрэнээччилэрэ оонньоон, таҥас-сап, мал-сал эрэ буолбакка, киһи киһиэхэ киһилии сыһыана эмиэ дефицит буолбутун итэҕэтиилээхтик көрдөрдүлэр.

Дириҥҥэн П. Федоров—Сомоҕо «Бастыыг туруорааччы» аатын ылла. Дириҥнээҕи народнай театр элэр режиссера Надежда Москвитина эмиэ айымньылаахтык үлэлиирэ көһүннэ. Дириҥнэр «Депутакка кандидаттар» (автора Сомоҕо), «Аныгы Түптүр Хара» (автора А. Родионов) айымньыларын сэргэ Чурапчытааҕы ветераннар кулууптарын чилиэннэрэ «Лотуоһуттар» (автора Н. Заболоцкай), кытаанахтар «Муус уоруйахтара» (М. Жиркова суруйуута), оҕолууннар «Будчуттар» (И. Колесов суруйуута) диэн айымньыларынан оонньоон, конкурс нэ хоһоонун сиэрдэ биэрдилэр.

«Эдэр тодороочуу» биһирэбил бириис Алена Тимофеевка туттарылынна. Кини Н. Гоголев суруйбут «Миэхэ Маһыгыйаан» остуоруйа-пьесатыгар сүрүн оруолу сиэргэ киилээхтик толордо. Эмиэ ити айымньыга Татакай-Халахайы уонна «Ферма эриэннэрэ» диэн һабыырахтарыгар сценкаҕа ферма үлэһитин олус ылыннарыылаахтык оонньообут учуутал Дария Жиркова гран-при хаайнатынан буолла. Кини ити аатын көрөөччүлэр биһирэбиллэрин кыайан ылбыта биттэргэттэ. Киниэхэ Афродита (Венера) Милосская статуэткатын, керамикаттан оҥоһуллубут чөрөөннөр набордара, эркин чаһыта туттарылыннылар. «Бастыыг толорооччу» бириэмийэларинэн Е. Сорокоумов, В. Протодьяконов (Чыаппараттан), Н. Потапов (Одьулууннаан), А. Родионов (Дириҥтэн), М. Сивцева (Чурапчыттан) оонньооһуннара бэлиэтэннилэр. Итини таһынан кэхтээхтик кыттыыбыттарга дипломнар туттарылыннылар.

Маннык көр-нар киинигиттэн үгэскэ кубулуйуулара саарбахтаммат. Бу бастакы конкурска киллэриллибит жанрдары сэргэ, кыллар буоллаҕына, кэпсэтии (разговорнай) жанрын киллэрэн биэрэр буоллар, «Көр-күлүү күнэ» өссө киэркэйиэх, сытыырхайыах этэ.

В. НИКИФОРОВ.

Эҕэрдэлиибит!

Күндүтүк, истиҥник саныыр биттэбит, эдьиийбит ЧИЧИГИНАРОВА Ирина Ивановнаны 40 сааскын туолар күнүнэн уонна сиэнигэммиккинэн үөрүүтэ эҕэрдэлиибит. Мэлдьи чэгиэн-чэбдик сылдьаргар, дьоллоох уһун олоҕу, үлэҕэр ситиһиини, дьиэ кэргэнигэр сир үрдүгэр көрсүүлэр бары үтүөнү-кэрэни эн курэхтиэххэ баҕарабыт.

Мальцевтар, Алексеевтар.

x x x

Күндү доҕорбутук, аймахпытын КАЖЕНКИН Николай Николаевиһы 50 саасын туолбут үтүө күнүгүнэн уруйдуубут-айхаллыыбыт. Эйигин доҕор, аҕа, үлэһит быһыытынан, элэккэй, эйэҕэс майгыгын, доҕотторуҥ кыһалҕалаах да, үөрүүлээх да кэмнэригэр истиҥ өйөбүлгүн астына өйдүүбүт. Дьулуурдаах дьоҥун үлэни, дьоллоох-соргулаах олоҕу баҕарабыт.

Оҕо эрдэхтэн доҕотторуҥ, аймахтарыҥ Анна, Роман Каженкиннар, Анна, Николай Петровтар.

БАРҔА МАХТАЛ БУОЛЛУН

Кэргэним, аҕабыт, эһэбит Кэбээйигэ көһүү уопуттаах педагогическай үлэ ветерана Макаров Семен Константинович өлбүт ыарахан кэмнэригэр күүс-көмө буолбуттарыгар Тамара Степановна Макарова сэбиэдиссэйдээх Сылан участковай балыыһатын коллективыгар, аймахтарбытыгар, ыалларбытыгар, дьонорбутугар, табаарыстарбытыгар улахан махталбытын тиэрдэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, кийииттэрэ, күтүөтэ, сиэннэрэ.

x x x

Күн күбэй ийэбит кыһаҕан ыарыыга ылларан олохтон туораабыт кыһалҕалаах күнүгэр «Кэскил» детсад сэбиэдиссэйэ Анна Ваннфатьевна Новгородова уонна детсад бары үлэһиттэрэ Зинаида Васильевна көмүс үҥүөҕүн, ийэлэрин харайаллаҕын курдук, сүүрэн-көтөн буорун буллурбуттарыгар улахан-улахан махталбытын тиэрдэбит. Ити оҥоһут эһиэхэ үүтэйиинин төнүннүн. Эһиги үтүө сыһыаҥҥытын хаһан да умнуохпут суоҕа.

Оҕолоро, сиэннэрэ, убайа, саҥаһа.

x x x

Эмискэ ыалдьан, өй мэй баран, «Суһал көмө» ыҥыртаран оройуоннааҕы киин балыыһа хирургическай отделениетыгар киирбитим. Манна опыттаах врачтар диагнозын таба туруоран, суһал операцияны оҥорон күн-ый буоллулар. Бу иһин операциялаабыт хирургдарбар К. Н. Нурсапаровка, В. А. Гоголевка, Б. Т. Нурсапаровка, старшай медсестра Л. Л. Дьяконоваҕа, бары медсестраларга, тех-үлэһиттэргэ истиҥ махталбын тиэрдэбин. Бу дириҥ билиилээх, бэйэлэрин идэлэрин туйгуннук баһылаабыт уонна дьон доруобуйатын иһин бэриниилээхтик үлэлиир эмчиттар баар буоланнар барыта этэҥҥэ ааста, үтүөрэн үлэбэр төнүннүм.

Ф. МАКЕЕВА.

Чурапчы с.

Күндү кэргэним, аҕабыт, эһэбит үлэ ветерана

КРИВОШАПКИН Семен Григорьевич

ыарахан ыарыыттан өлбүтүн, дириҥник курутуйан туран, тапталлаах аҕабыт биһиргэ үлэлээбит дьонугар, табаарыстарыгар, аймахтарбытыгар иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, кийииттэрэ, күтүөттэрэ, сиэннэрэ.

Колхознай-совхознай тутуу ветерана, Ленин орденын кавалера, коммунистическай үлэ ударнига, сэрии сылларыгар хоту көһүү кыттыылааҕа Кривошапкин Семен Григорьевич өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:
—кэргэннигэр Парасковья Федотовнаҕа, оҕолоругар, күтүөттэригэр, кийииттэригэр, сиэннэригэр ийэтэ, убайа, саҥаһа, эдьиийдэрэ, бырааттара, балыстара, сиэн бырааттара, сиэн кийииттэрэ, күтүөттэрэ, аймахтара;
—кэргэнигэр үлэ ветераныгар Кривошапкина Парасковья Федотовнаҕа Хатылы сельскэй Совета, иһилиэк администрацията;
—эмиэ киниэхэ Хатылы коллективнай предприятиетын үлэһиттэрэ;
—чугас дьонугар, аймахтарыгар Хатылы орто оскуолатын коллектива.

Оройуон народнай судьуйатынан, Чурапчы сельсоветын председателинэн үлэлии сылдьыбыт

ФЛЕГОНТОВА Наталья Владимировна

өлбүтүнэн дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр:
—кэргэнигэр Семен Дмитриевич Флегонтовка, оҕолоругар, сиэннэригэр, чугас дьонугар, оройуон народнай суутун уонна прокуратуратын коллективтара;
—кыыһыгар Абрамова Апполина Семеновнаҕа, кини уолугар Семаҕа дьүөгэлэрэ.

Швейцария суолларыгар сюрприз бэлэмнэнэллэр

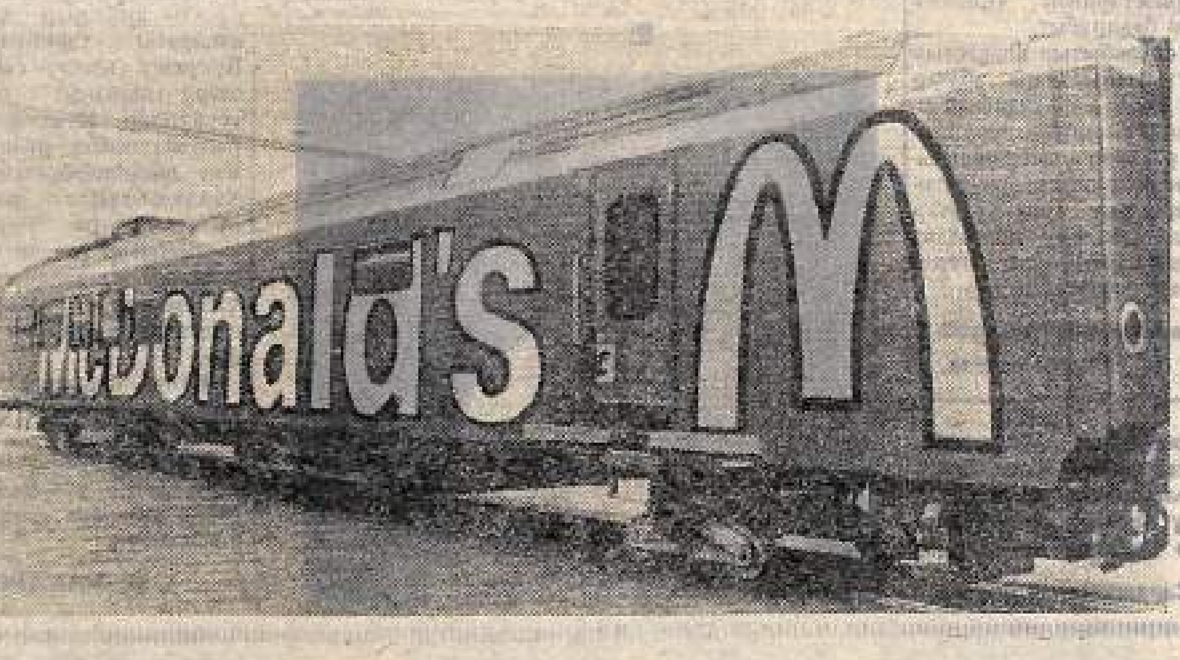

1992 сыл ыам ыйыгар Швейцария федеральнай тимир суола бэйэтин пассажирдарыгар сөһүүччү үөрүүнү бэлэхтээри бэлэмниир: Макдональдс фирма спонсордаан оҥорторбут икки эбиэттиир вагона трассаҕа тахсан дьону минньигэс аһынан-үөлүүнэн күндүлүөҕэ.

Снимокка: Макдональдс эбиэттиир вагона.

Кейстон—РИТА—ССТА фотота.

(Бүтүүтэ. Иннин 2-с стр. көр).

ӨБҮГЭЛЭР ҮГЭСТЭРИН СӨРГҮТҮӨҔҮҤ

...лэр бэлэм бурдугунан аһаабыппыт, ким эрэ бэлэмнээн биэрбитигэр үөрэнэн хаалбыппыт. Октуйабыт дойдубут экономическай өрүтүнэн сатаммат. Сыанабыт күн-түүн үрдүү турар кэмигэр ааны урукку курдук бэлэм бурдук кэлбэт буолбутун иннэ биһиги кэнчээри ыччаттарбытыгар улахан суулаах буолара чахчы. ... биһигини, кырдьаҕас дьону улаханнык долгуттар. Биир дойдулаахпыт, историческай наука доктора, профессор Г. П. Башарин өчөтөөбу ССКП обкомугар, Саха АССР Министрдэрин Советыгар бурдугу киһи сиэригэр аһаан ыһыыны туруорга сылдьыбытын кэлин көтэн бараммыт олус долгуйдум, ыраах даҕаны өтө көрөр эбит диэммин бэркиһээтим. Мин билигин урукку саҕалар сахалыы дьаһаммыппыт эбиттэ буоллар дии саныыбын.

Быһыр бурдук сирин тыаны солоон таһаарыахха. Оччолорго кыайыаҕа суох үлэһиттэр бааллара, буут сирин оҥостуналлара. Оттон билигин курдук техника сайдыбыт кэмигэр ити бошуруос хайа баҕарар быһаарыллар кыахтаах. Кыһаныахха, дьарыктаныахха эрэ наада. Арай биир көрдөһүү ... (сатанара эбитэ дуу, суоҕа дуу). Сиэмэни эмтииллэр. Бааһынаҕа минеральнай уоҕурдууну эмиэ кутталлар, ити кыыллар буоллаҕына, ... баар этэ. Ол саттаммат буоллаҕына кэрдьиэкэ кэйиэ бырастыы гыныахха.

А. ХОЮТАНОВА
пенсионер.

Редакторы солб. М. Н. СИДОРОВА.
...Н АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—..., отделы—21-265, общий—21-505.
Учредитель газеты «Саҥа олох»—районный Совет народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54067. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—4404.
Чурапчинская районная типография Госкомпечати Республики Саха, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а».